

գիտ ապրելով՝ չիմանայ իրեն ներքին
գործարաններուն ըրած շարժումները
ներքին . ինչպէս են սրտին բաբախելը ,
շնչերակներուն զարնուածքը , լերդին
բացուիլ գոցուիլը , և ստամոքսին գոր-
ծողութիւնները : Որպէս զի մարդուս
ներքին գործողութիւնները ասանկ
առանց դրսէն իմացուելու կատա-
րուին , պէտք է որ գործարանները
կատարեալ ու առողջ ըլլան . իսկ գոր-
ծարաններուն կրած փոփոխութիւն-
ներն իմանալը հիւանդութեան սկզբ-
բնաւորութիւն մը կրնայ ըսուիլ : Ա-
սանկ են տկար ու յօգացաւոտ մար-
դիկ , և հիւանդութենէ նոր ելլողնե-
րը , մանաւանդ անոնք որ մաղձոտ¹ ու
ախոնդանոտ² են :

Պզտիկ բանի տեղ պէտք է դնել
առողջութեան թեթեւ այլայլութիւն
մը կրելը , թեթեւ նեղութիւնները ,
և նաև մէկ քանի ժամ հիւանդ պառ-
կիլը : Ետ անգամցաւը կը սաստկա-
նայ՝ երբոր մարդ մեծամեծ հիւան-
դութիւններէ կասկածելով , կը սկսի
անհամբեր՝ անհանդարտ ըլլալ , և
զգուշութեան համար իր խելքին օգ-
տակար երեցած դեղերը ընել , որոնց-
մով թերեւս մոքէն չանցած հիւան-
դութեանցը մէջ ալ կ'իյնայ : Աեղե-
րը միշտ փնասակար են՝ երբոր հարկա-
ւոր չեն : Աբրողական և ործացու-
ցիչ դեղերը , արիւն առնելը ու տղրուկ
դնելը և այլն՝ այնչափ աւելի փնասա-
կար են առողջութե , որչափ որ պէտք
չեղած ժամանակը կը գործածուին : Այս
տեսակ նախապահեցող զգուշութեց
մէջ ամենէն աղէկը կերակրէ զգուշա-
նայն է , որ կրնայ մարդս միշտ բանե-
ցնել առանց մէկ փնասի : Այս սակայն
ալ աղէկ է շատ անգամ բժշկին երեւ-
նալը՝ քան թէ անոր ուշ իմաց տալը .
ուստի խոհեմութիւնը կը սորվեցնէ
որ մարդուս առողջութիւնը երբոր
այլայլի՝ բժշկին խորհուրդ հարցնէ ,
մանաւանդ երբոր մէկուն ախորժակը
կամ քունը բոլորովին կորսուի , վրան

սաստիկ դող ու ցաւ գայ , կամ ան-
պատճառ տկարութիւն մը ունենայ :
Իսկ հաստատուն կանոն աս պիտի ըլ-
լայ որ առանց բժշկի հրամանին կամ
հաւանութեանը ամենեւին դեղ չառ-
նուի :

ԲԱՆԱՍՏՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆՈՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՔՆԻՆ :

ՍԷՔՆԻՆ ըսուածը առասպելեալ
կենդանի մըն է . ասոր այլ և այլ ար-
ձանները կը գտնուին Ագիպտոս ու
Հունաստան : Ագիպտոսի Սփինքսե-
րը սովորաբար մատակ առիւծի կեր-
պարանքով ու կնկան գլխով ձեւ-
ցած են . բայց շատին ալ գլուխը ա-
ռիւծի՝ ու մէջքը կնկան է . ասոնք
կռատուններուն դրսի դրան առջևը
դրուած կ'ըլլային , վասն զի կնկան
գլուխը կը նշանակէր Ագիպտոսացոյ
Նիլոս անունով իմաստութեան չա-
տուածուհին , առիւծն ալ Ագիպտո-
սի նշան էր : Յոյք ալ զանազան ա-
ռասպելներ կը պատմեն Սփինքսին
վրայ , ու առասպելներուն ալ այլեւայլ
մեկնութիւններ կուտան , թէպէտ և
հիմա տարակոյս չկայ թէ Սփինքսը
Ագիպտոսէն եկած է իրենց երկիրը :
Բայց մենք անոնց առասպելն ալ հոս
կարճ կերպով մը յիշենք :

Հունաց Սփինքսը կնկան գլխով
առիւծ մըն էր թեւաւոր ու վիշապի
պոչով : Արսէին թէ ասիկայ կենդա-
նի հրէշ մըն էր որ Սփինքսի երկրին
մէջ Փիկէոն լեւը պահուրտած՝ ճամ-
բորդներուն վրայ կը յարձրկէր ու
դժուար հանելուքներ կը հարցնէր
անոնց . թէ որ չկարենային քակել
հանելուքը՝ կը կլէր զիրենք : Այն
անգամ մըն ալ այսպիսի հանելուք մը
առաջարկէր է եղեր . « Որն է ան
կենդանին որ առաւօտը չորս ոտքով

¹ Սէրֆէլ :

² Սէլֆալ :

Սփինքս :

կըքալէ , կէսօրը երկու ոտքով , իրիկունը իրեք ոտքով , : Թեբացիք աս հանելուքը գտնելէն յուսահատած՝ ձայն հանեցին թէ ո՛վ որ լուծէ ասիկայ՝ իրենց թագաւոր նստեցընեն : Եգիպոս կտրիճը յանձն կ'առնէ աս հանելուքին լուծումը տալու , ու կ'ըսէ Սփինքսին . « Ի՞նչ կենդանին մարդս է , որ տղայութեան ատենը չորս ոտքով կըքալէ . ետքը երկու ոտքով . իսկ ծերութեան ատենը գաւազան մըն ալ կ'առնէ ու կ'ըլլայ իբր թէ իրեք ոտքով , : Սփինքս աս բանս լսելուն պէս՝ ամօթուն ինքզինքը լեռնէն վար կընետէ ու կը սատկի . Թեբացիք ալ Եգիպոսը իրենց թագաւոր կը դնեն :

Գանք ան հռչակաւոր Սփինքսին որ ինչուան հիմա կեցած է Եգիպոսս՝

բուրգերուն մօտ , ու հին Եգիպտացւոց մեծագործութեանը յիշատակներէն մէկն է : Երկու հարիւր տարի մը կայ՝ որ Փոքոք անունով իմաստուն ճանապարհորդը աս արձանը քննելու ատեն տեսեր է որ գլուխը , վիզը և կունկին մէկ մասը միայն դուրս մնացած է եղեր աւազէն . իսկ մարմնոյն մնացած տեղուանքը աւազին տակը գոցուեր են : Եւ ճանապարհորդին ըսածին նայելով՝ Սփինքսին գլխոյն բարձրութիւնը քսանընթեռն ոտնաչափ է , կուրծքին վերի կողմին լայնքը երեսունուիրեք ոտնաչափ . որով վզին առջևի կողմէն ինչուան պոչը հարիւր քսանընթեռն ոտնաչափ պիտի ըլլայ : Թեւնոթ անունով ուրիշ ճանապարհորդ մը՝ որ Փոքոքէն յիսուն տարի ետքը աս Սփինքսը քննեց , կ'ըսէ՝ թէ

գլխուն բարձրուիլը քսանըվեց ոտնա-
չափ էր, և կզակէն ինչուան ականջը
տասնուհինգ ոտնաչափ միջոց կար :
Պինիոս երէցն, որ նոյն Սփինքսին
ստորագրութիւնը գրած է, կ'ըսէ թէ
գլխոյն շրջապատը հարիւր երկու ոտ-
նաչափէն պակաս չէր, և արձանին
բարձրութիւնը՝ փորէն ինչուան վեր՝
վաթսուներկու ոտնաչափ էր, իսկ
ամբողջ մարմնոյն երկայնութիւնը՝
հարիւր քառասունուհինք ոտք էր :

Կարծիք մը կայ՝ թէ աս Սփինքսը
Եգիպտացւոց Բմասիս թագաւորին
գերեզմանն է եղեր . իսկ Բմասիս
թագաւորեց՝ Վրիստոսէ հինգհա-
րիւր վաթսուներկու տարի առաջ :
Ղանապարհորդները կը զմայլին աս
կարգէ դուրս արձանին փորուածքին
վրայ . ափսոս որ բարբարոս ժողո-
վուրդներ ասոր քիթը կոտորեցին :
Թէպէտ և աս արձանին ամէն կտոր-
ներն ալ հսկայաձև են, բայց ձևը
վայելուչ է և շէնքը մաքուր է, նայ-
ուածքը անոյշ, ու կեցուածքը հան-
դարտ . իսկ դէմքը ափրիկեցիի դէմք
է . միայն բերանը թանձր շրթունքո-
վը հանդերձ՝ խիստ զարմանալի է գե-
ղեցկութեանը ու վարպետ փորուած-
քին կողմանէ . կարծես թէ իրօք միս
է : Կ'երեւնայ թէ արձանագործութիւնը
շատ առաջ գնացած ժամանակը փո-
րուեր է աս Սփինքսը . վասն զի թէ-
պէտ և մաշած են վրայի ան բարակ ու
սիրուն գիծերը՝ որոնք մեծ կենդա-
նութի կուտան արձաններուն, բայց
անով ալ աղուորութիւնը՝ պարզու-
թիւնը և բնականութիւնը սքանչելի
կերպով աչքի կը զարնեն :

Պեղոնի անունով հռչակաւոր ի-
տալացին՝ քանի մը Լորաբացւոց օգ-
նութեամբը Սփինքսին քովի բուրգե-
րուն խարխիսներուն վրայէն շատ ա-
ւազ մէկգի առաւ, որով Սփինքսին
ալ մեծ մասը բացուեցաւ, ու վրան
շատ հետաքրքրական բաներ տես-
նուեցան : Երկու սրունքներուն մէջ
տեղը միակտուր քարէ չափաւոր ընդ-
արձակութեամբ առաջար մը գտնուե-

ցաւ, ուրիշ մըն ալ արձանին ճանկե-
րուն տակը գտնուեցաւ : Լորձանին
դիմացը եղած երկրին վրայ յու-
նական ոճով լեցուն շինուածքներ
կան՝ անթիւ արձանագործութիւննե-
րով, որոնցմէ կ'իմացուի թէ որչափ
կայսերք ու երևելի մարդիկ ան հրա-
շալի արձանը տեսնելու եկեր են :

Ես հսկայաձև Սփինքսը, որ մէկ
տաճար մը երկու սրունքներուն մէջ՝
ուրիշ մըն ալ ճանկերէն մէկուն մէջ
ունի, կ'երեւնայ թէ այսպիսի ցուցան-
քը այլաբանօրէն Եգիպտոս կը նշա-
նակէ, իբր թէ հասկըցնելով որ Ե-
գիպտացիք մեծ հոգ ունին իրենց աս-
տուածներուն պաշտօնը պահելու ու
չխափանելու :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նախնիք :

Թէպէտ Նափուէոն Պոնափաւ-
թիին անունը աշխարհիս ամէն կող-
մը հռչակուած է, բայց ամէն մարդ
չգիտեր իրեն պատմութիւնը . ուստի
շատ հաճոյ բան կ'ընենք անշուշտ ու-
սումնասիրաց՝ թէ որ աս մեծ աշխար-
հակալին վարքը համառօտենք օրա-
գրիս մէջ : Սիայն թէ ան պատմու-
թիւնն որ բազմահատոր գրքերու
նիւթ է՝ երկու իրեք երեսի մէջ ամ-
փոփել ուզողը՝ հարկաւ ցամաք ոճ մը
կ'ունենայ, և իր վախճանին չկրնար
հասնիլ . անոր համար մեզի կ'երեւնայ
թէ լաւ կ'ըլլայ որ հոս առաջ ամ-
բողջ տեղեկութիւն մը տանք Նա-
փուէոնին վրայ՝ ամենահամառօտ ո-
ճով, ետքը ուրիշ անգամներ ամբողջ
վարքն ալ մէկ քանի յօդուածով կը
դնենք :

Նափուէոն Պոնափաւթի ծնաւ
Վորսիքա կղզիին Լայչիոյ քաղաքը
1769^{ին}, օգոստոսի 13^{ին} : Իր հայրը
Վորսիքայի ազնուականներուն կող-
մանէ պատգամաւոր եկած ըլլալով